

HUGO YRWING

Salt och saltförsörjning i det medeltida Sverige

I

Skandinavien saknar naturliga salttillgångar. Endast vid västkusten är vattnets salthalt så hög, att utvinning lönar sig. Västerhavets kuster låg dock utanför det medeltida svenska statsområdet, bortsett från den korta kuststräckan vid Göta älvs mynning med hamnstaden Lödöse. Det medeltida Sverige var följaktligen helt beroende av salttillförsel.

Enligt den uppfattning, som möter i den historiska litteraturen, skulle först den lybska handeln med lyneburgsalt så småningom ha fört med sig någon mera spridd kännedom om koksalt i Sverige.¹ K. G. Hildebrand synes till och med mena, att saltet fick verkligt stor betydelse i folkhushållningen först sent på 1500-talet,² detta i polemik med Eli Heckscher, som beräknat saltimporten på Gustav Vasas tid till »ungefär en fjärdedel av hela importen».³ Hildebrand hävdar också, att saltkonsumtionen under medeltiden var låg pr person. Detta är naturligtvis sannolikt för äldre medeltid. Redan då måste dock förbrukningen varit i hög grad olika för olika delar av riket, beroende på läge, kostvanor och konserveringsmetoder. Forskningen har

¹ E. LÖNNROTH, Statsmakt och statsfinans i det medeltida Sverige. GHÅ 1940, s. 43, K. G. HILDEBRAND, Salt and cloth in Swedish economic history. Scand. Econ. History Review 2 s. 93 f., jfr även DENS. i Det nordiske historikermøtet på Lillehammer 1948.

² K. G. HILDEBRAND, a.a. s. 94.

³ E. F. HECKSCHER, Historieuppfattning s. 80.

emellertid varit för ensidigt inriktad på Lybecks betydelse för den svenska saltförsörjningen och därigenom helt förbisetat läget inom saltproduktion och salthandel i det medeltida Nordeuropa.

2

Redan under senare hälften av 1100-talet hade sillfisket i Östersjön betydelse. Sill måste emellertid konserveras inom den närmaste tiden efter fångsten. Helmold, som avslutar sin *Chronica slavorum* med året 1171, berättar om sillfångst vid Rygen och om köpmäns tillströmning i samband därmed.¹ Arnold von Lybeck, som dog 1212, fortsatte Helmolds slaverkrönika. Han berör sillfisket i Skåne, vilket på hans tid drog till sig »omnium circumquaque nationum negotiatores».² Ungefär samtidiga, fast övedrivna uppgifter om sillfisket i Skåne möter hos Saxo.³ De fångster det redan på 1100-talet rörde sig om gör det inte sannolikt, att man uteslutande använt torkningsmetoden.

Salt producerades vid den tiden sedan länge i Nordtyskland. Saltexport från salinerna i Lyneburg är belagd redan 956.⁴ Thietmar av Merseburg, som dog 1018, omnämner vidare »salsa Cholbergensis».⁵ De saltverk greve Adolf av Holstein på 1140-talet hade vid Oldesloe, utgjorde då ett hot mot Lyneburgs saltexport, enligt vad Helmold berättar i sin förut nämnda slaverkrönika. Den holsteinske greven hade flyttat fram sitt grevskaps gränser till Trave och där grundat en tysk handelsstad Lubeke, så kallad efter en förstörd slavisk handelsplats. Hans stadsanläggning drog till sig köpmännen från Bardowiek, den gamla tyska handelsstaden i norr. Bardowiek tillhörde Henrik Lejonet,

¹ *Chronica slavorum*. Script. rer. Germ. in usum schol. L. 2, kap. 12 – »multum ibi hallec capitur et patet mercatoribus liber accessus».

² *Chronica slavorum*, anförd ed., L. 3, kap. 5.

³ Saxo, *Gesta Danorum*, ed. Olrik et Raeder, præf. II: 4.

⁴ H. HEINEKEN, *Der Salzhandel Lüneburgs mit Lübeck bis zum Anfang des 15. Jahrhunderts* s. 19.

⁵ *Mon. Germ. Hist. T. V, L. 4: 28, 7: 52.*

som var greve Adolfs länsherre. Lyneburgarna klagade hos hertigen och påstod, att deras saliner hotades med undergång genom saltverken i Oldesloe. Henrik Lejonet begärde kompensation för sina förluster i form av hälften av inkomsterna från Lybeck och saltverken i Oldesloe. När greven vägrade, förbjöd hertigen all annan handel än lokalhandel i Lybeck och lät stänga saltverken i Oldesloe. Under de fortsatta konflikterna tvangs greven att vika och avstå från sina anspråk på Lybeck, varpå hertigen grundade en ny stad vid Trave. Detta nya Lybeck blev snart den naturliga utförselhamnen för lyneburgsaltet.⁶ Förut hade det nått Östersjön över Bardowiek och hamnar som Slesvig och Oldenburg.

Saltproduktionen i Nordtyskland måste således under 1100-talet ha haft en marknad i Östersjöområdet. Salt har emellertid tillförts Östersjöområdet även från andra håll. I Frisland har man av gammalt framställt salt, äldst ur torvjord, som grävdes upp vid havskusterna.⁷ Frisiska köpmän har också av gammalt ägnat sig åt salthandel. Den äldsta Slesvigrätten, som tillhör tidigt 1200-tal, har stadganden om tull på frisiska köpmäns saltinförsel till Slesvig. Den fastställes till 12 penningar pr läst, men i det fall att dessa friser var danska undersåtar, behövde de endast betala 6 penningar.⁸ I den yngre Slesvigrätten talas om »vresen dede solt bringen»,⁹ och Flensborgrätten, som bygger på Slesvigrätten och stadfästes 1284, räknar med att stadens köpmän kunde tänkas köpa salt i Frisland – »in Utlandia apud tabernas salis».¹⁰ Slesvig var en transitohamn, och det frisiska

⁶ *Chronica slavorum*, anförd ed., L. 1, kap. 57, 71, 76, 87. H. YRWING, Gotland under äldre medeltid s. 110.

⁷ H. HANDELMANN, Primitive Salzgewinnung an den Nordseeküsten. *Zeitschr. für Ethnologie* XII (Berlin 1880).

⁸ Danmarks gamle Købstadlovgivning I s. 9 § 30.

⁹ *Ibidem* I s. 26 § 41.

¹⁰ *Ibidem* I s. 112 § CI. – Det kan i detta sammanhang vara värt att erinra om det friserigille, som under senare hälften av 1000-talet fanns i Sigtuna enligt två runinskrifter från staden. SR 7: 2 nr 379, 391.

saltet har säkerligen till större delen förts vidare till skånemarknaden men även nått den svenska marknaden.

I Norge har man tidigt känt konsten att koka salt. I Egils saga, som förmodligen kommit till senast under 1200-talets första årtionden, berättas, att Harald Hårfager, när han lade under sig Norge, gjorde allt land med hav och insjöar till sin egendom. Alla bönder, skogsarbetare, saltsjudare och fångstmän blev därigenom hans förpaktare.¹¹ Även om vi inte härav kan dra slutsatsen, att saltsjudning var en allmänt känd konst i Norge på Harald Hårfagers tid, är det säkert, att den varit det i slutet av 1100-talet, vilket styrkes av lagstadganden från senare hälften av 1200-talet om tionde av saltkittlar.¹²

Urkundligt kan saltsjudning beläggas i Halland under andra hälften av 1100-talet. 1177 förbjöd konung Valdemar bönderna i Faurås härad i Halland att hindra munkarna i Esromklostret, som hade jordegendomar där, från att utnyttja häradsskogen till saltsjudning – »sal coqvere».¹³ Enligt Hallandslistan i Kong Valdemars jordebog betalade Tölö gård tillsammans med invånarna i Onsala under förra delen av 1200-talet en skatt på 20 mark silver till konungen i »salt, korn och vadmal».¹⁴

3

Det finns inga källor, som tillåter oss fastställa, när salt kom i allmännare bruk i Sverige. En uppgift har dock en viss betydelse. Äldre västgöotalagens kyrkobalk stadgar, att den som öns-

¹¹ Islenzk fornrit Bd 2. IV kap. s. 11 f. Om dateringen S. NORDAL ibidem Formæli s. LIII ff. Snorre Sturlasson kände också till det norska saltets och den norska sillens betydelse för västgötarna. Se Olav den heliges saga kap. 61.

¹² NGL II s. 353, 474 (1277), S. LJUNG, Söderköpinge historia I s. 241. Jfr Sk. V. Guðjónsson, Folkekost og sundhedsforhold i gamle dage s. 164 ff., där en rad källställen i den fornnorska sagolitteraturen anföres.

¹³ DS I: 75.

¹⁴ Kong Valdemars Jordebog, ed. S. Aakjær, I s. 124. Jfr härtill A. SANDKLEF i Hallands historia från äldsta tid till freden i Brömsebro 1645. I s. 494 ff.

kade döpa barn i kyrka själv skulle skaffa »salt och vatten». Salt användes vid exorcismen före dopet och lades i barnets mun.¹ Det rör sig visserligen inte om några större mängder, men stadgandet förutsätter, att man hade tillgång till salt på den västgötska landsbygden i början på 1200-talet. Redan då måste saltet således varit känt i Västergötland. Närheten till Norge och förmodligen även till Halland ger väl förklaringen därtill.

Från senare hälften av 1200-talet möter utförligare upplysningar om Sveriges saltförsörjning i Söderköpingsrätten, som visserligen gått förlorad men ur vilken Bureus gjort excerpter.² I Söderköping, en av landets viktigaste handelsstäder, har mot slutet av 1200-talet fyra slag av salt marknadsförts. I excerpterna benämnes de: »tramnesalt, vinlanz faru salt, ripärä salt, noret salt».³ Beteckningarna har av Klemming tolkats som travesalt, dvs. lyneburgsalt, vendenfararesalt, ribesalt och norskt salt.

Endast ifråga om vendenfararesaltet är Klemmings tolkning diskutabel. S. Ljung antydde i sin Söderköpings historia tveksamhet, då d-bortfallet i »vinlanz» är det enda exemplet därpå i excerpterna och då travesalt och vendenfararesalt dessutom måste vara identiska. Han var inne på tanken, att ordet kanske borde tolkas efter läsningen som vinlandsfararesalt, dvs. franskt salt, men avstod från att fullfölja uppslaget, då formen »Vindland» som beteckning för Venden förekommer både i fornsvenska och isländska.⁴ Därtill kommer, menar han, att Vendenseglatser varit naturliga för söderköpingsköpmännen. Han ansluter sig därför till den översättning, som K. G. Ljunggren ger i den edition av excerpterna, som fogats till hans avhandling.

¹ SGL I, KB I. Jfr Sveriges landskapslagar, tolkade av Holmbäck och Wessén, 5 s. 10, anm. 2. Jfr DS II: 1187, FMU I: 624.

² G. E. KLEMMING, Upplysningar och anmärkningar om en för Sveriges laghistoria viktig urkund, den förlorade Söderköpingsrätten VHAAH: 35, S. LJUNG, Söderköpings historia I s. 240 ff.

³ LJUNGGREN – GAGNÉR – LJUNG, Fragmenten av Söderköpingsrätten. S. LJUNG, a.a. s. 346.

⁴ S. LJUNG återopar därvid K. G. LJUNGGREN, a.a. s. 240 anm. 11.

Det betyder, att både han och K. G. Ljunggren stannar för Klemmings översättning »vendenfararesalt».

Saltet från salinerna i Lyneburg nämnes i hanseatiska och nordiska källor lyneburg- eller travesalt. Att det i söderköpingsrätten skulle uppträda som trave- och vendenfararesalt, förefaller i och för sig föga troligt. Var och en som sysslat med medeltidsurkunder vet emellertid, hur lätt det är att ta fel på staplarna i u, m och n.⁵ En felläsning ligger nära till hands. Ett um kan ha lästs som ett vin, dvs. i stället för vinlanz faru salt kan ha stått umlanz faru salt.

Första gången umlandsfarare möter i urkunderna är i det brev, vari konung Abel i Danmark 1251 befriar umlandsfararna från strandrätt och utfärdar bestämmelser om tullar på Skanörmarknaden – in nundinis Scanøre.⁶ Originalet finns i stadsarkivet i Kampen och en avskrift i Köpenhamn. Medan originalet har »umlandsfaræ», har avskriften i Köpenhamn läsningen »Vindlandsfaræ», tydligen just en sådan felläsning av »umlandsfaræ», som förklarar Bureus' »vinlanz faru salt» som en oriktig läsning av »umlanz faru salt». Att dessa umlandsfarare förde med sig saltlaster framgår av att det i urkunden säges, att om någon av dem ville bege sig till Norge från Skanörmarknaden med icke endast sill utan även kläde, linne, salt och livsmedel, skulle han vara fri från tull. Skanörmarknaden var redan då en allmän varumarknad. D. Schäfer hävdar, att Skanör och Falsterbo t.o.m. var den stora saltmarknaden för Norden över huvud.⁷ På Skånemarknaden kunde således de svenska köpmännen tidigt förse sig med salt, trave-, ribe- och umlandsfärdssalt. Även främmande köpmän kan därifrån och från annat håll ha fört dessa senare saltsorter till svenska hamnar.

Umlandsfärdssaltet har kommit västerifrån runt Skagen. Ri-

⁵ Se t.ex. H. YRWING, *Gotland under äldre medeltid* s. 236 anm. 56, 363.

⁶ HUB I: 411.

⁷ D. SCHÄFER, *Das Buch des lübeckischen Vogts auf Schonen*. Hans. Gesch. Quell. 4. Einl. s. LXXI. Om umlandsfararna ibidem s. LXXIII ff.

besalt var sannolikt frisiskt salt, vilket sedan länge nått Östersjön över Slesvig. Umlandsfärdssaltet bör däremot vara franskt och seeländskt. Redan på 800-talet förekom handel med franskt salt i Västeuropa, och 821 fick kustinväarna i sydvästra Frankrike rätt att utvinna salt genom en kunglig förordning.⁸ På 1200-talet spelade ön Oléron en viktig roll för salthandeln och fick ge sitt namn åt den samling sjörättsliga regler, rôles d'Oléron, som ursprungligen gällde för den franska västkusten men som kom att tillämpas både i England, Nederländerna och hansestäderna och som i Östersjön gick under namnet Visby sjörätt.

Även om man framställde havssalt i Seeland på 1200-talet,⁹ är det sannolikt franskt salt, som till stor del fördes till östersjöområdet av de holländska städerna. Som ovan framhölls, förvaras originalet av konung Abels brev i Kampen. En transsumpt av det finns dessutom i Utrecht. Båda handelsstäderna ligger i Zuiderse-området, och båda tillhörde jämte några andra holländska städer de stora intressenterna på skånemarknaden under 1200-talet.

I det nederländska området var salthandeln livlig vid mitten av 1200-talet. 1250 tillförsäkrades Dordrechts borgare halvtull för sin salthandel på flodsystemen,¹⁰ och 1252 reglerades en salttull vid Heusden.¹¹ Samma år utfärdade regentinnan i Flandern och Hennegau efter förhandlingar med de tyska köpmännen en tullordning för såväl dem som alla utländska köpmän, bl.a. innefattande tull för salt i Damme, Brügges hamnplats.¹² Av särskilt intresse är att i urkunden talas om »Frisonen vel Daci», som införa hästar och oxar. Det är handeln med franskt och seeländskt havssalt det rör sig om i dessa dokument,

⁸ A. AGATS, *Der hansische Baienhandel*. Heidelb. Abh. z. mittl. und neueren Gesch. 5 H. s. 46.

⁹ E. DAENELL, *Holland und die Hanse im 16. Jahrhundert*. H. Gesch. Bl. 1903 s. 10, DENS. *Die Blütezeit der deutschen Hanse I* s. 266.

¹⁰ HUB I: 383.

¹¹ HUB I: 429.

¹² HUB I: 432.

och det var sannolikt båda dessa saltorter, som i Söderköpingsrätten kallades umlandsfärdssalt.

Under senare hälften av 1200-talet infördes således till Söderköping umlandsfärdssalt, dvs. franskt, seeländskt och frisiskt salt vid sidan av travesalt, ribesalt och norskt salt. Anmärkningsvärt är, att norskt salt nått östsidan av Sverige. Söderköping var vidare under 1300-talet den stora importhamnen för salt, såsom framgår av pundtullräkenskaperna i Lybeck. Vid sidan av Söderköping var också Kalmar en viktig importhamn för salt.

4

Vad har då 1300-talet fört med sig ifråga om den svenska saltförsörjningen? Svenska källor, som kan läggas till grund för slutsatser därom, saknas nästan helt. Det material, som står till buds, är de lybska pundtullräkenskaperna 1368–1369.¹ Dessa utgör emellertid ett mycket ensidigt material. De visar den hanseatiska östersjöhandelns omfattning under tiden mars 1368 till mars 1369, men det är inte fråga om normala handelsförhållanden, ty hanseaterna befann sig i krig med Danmark och Norge.² Sundstrafiken måste under denna tid varit osäker, vilket påverkat umlandsfärdshandeln och gynnat de vendiska städerna inom östersjöhandeln. Handeln mellan väst och öst har tvingats att i större utsträckning än tidigare utnyttja Hamburg-Oldesloe-Lübeckleden. Det är dock endast ett fåtal laster salt, som enligt pundtullboken kommit till Lybeck över Oldesloe, vilket är naturligt, då salt var en relativt billig massvara och omlastningar var kostsamma. Lyneburgsaltet har på så sätt gynnats. 1450 yttrade en köpman från Thorn i ett brev, att när lybeckarna

¹ G. LECHNER, Die hansischen Pfundzollisten des Jahres 1368. Quellen und Darstellungen zur hansischen Geschichte. N.F. X.

² C. WEIBULL, Lübecks sjöfart och handel på de nordiska rikena 1368 och 1398–1400. Scandia 1966 s. 23 ff., 25 ff., 27 ff.

anstiftade krig, så drog de till sig handeln och blev rika.³ De värden man kan räkna fram om den lybska salthandeln på Sverige tack vare pundtullräkenskaperna 1368–1369 ger därför inte någon tillförlitlig bild av den svenska saltförsörjningen under 1300-talet. Sundstrafiken kom snart i gång igen, och därmed har importläget ändrats.

Visbyköpmännen har under 1300-talet deltagit i salthandeln på Stockholm. 1352 utfärdade Magnus Eriksson ett privilegiebrev för deras stockholmshandel. Därvid tillerkände han dem rätt att sälja salt i Stockholm inte endast i läster som andra gäster utan även i skeppund, »in pondere navalis».⁴ Även om visbyköpmännen i första hand handlade med lyneburgsalt, är det troligt, att de genom sina handelsförbindelser med skåne-marknaden salufört även umlandsfärdssalt. Umlandsfärdssaltet kan naturligtvis inte ha försvunnit från marknaden i Söderköping, som behöll en ledande ställning inom salthandeln under hela 1300-talet, eller från den svenska marknaden för övrigt. För Småland var Kalmar en betydande införselhamn för salt, och Kalmars köpmän hade bevisligen förbindelser med skåne-marknaden.⁵ Till Lödöse införde lybeckarna huvudsakligen salt enligt de lybska 1300-talskällorna.⁶ Dit måste dessutom ha införts både västerhavssalt och norskt salt.

Pundtullräkenskaperna från Lybeck 1368–1369 har fört med sig, att man betraktat Sveriges saltförsörjning under 1300-talet såsom helt ombesörjd av Lybeck och följaktligen uteslutande med lyneburgsalt. »Das im 14. Jahrhundert nach Stockholm gehende Salz war Lüneburgersalz. Das Bayensaltz, das seit dem

³ HR 2 Abth. III: 647. »mogyn di von Lubeke krig stiften, so krigen si di fart czu en und synt reiche leute.»

⁴ PRF I: 39.

⁵ W. KOPPE, Das mittelalterliche Kalmar. Hans. Gesch. Bl. 1942–43 s. 197. Han säger här: »Die Kalmarer haben sich um schonenschen Heringshandel jendenfalls mitbeteiligt, wie Nachrichten aus den 90er Jahren des 14. Jahrhunderts bezeugen.»

⁶ W. KOPPE, Lübeck und Lödöse im 14. Jahrhundert. GVVSH. F. 5, S. A. 4: 1.

Stralsunderfrieden in die Ostsee drang, wird in den schwedischen Quellen unserer Zeit noch genannt», skriver Koppe.⁷ Det fransk-seeländska västerhavssaltet skulle alltså ännu inte ha nått marknaden i Stockholm. Koppe vill stödja sin tes med hänvisning till att baiesalt inte nämnes i de svenska källorna under 1300-talet, vilket han i sin tur förklarar med att baiesaltet först efter Stralsundsfreden trängde in i östersjöområdet.

Det är naturligt att man accepterat denna syn på saltimporten i Stockholm i svensk historieforskning. Den är byggd på pundtullräkenskaperna 1368–1369, och den får på så sätt vederhäftighetens prägel. Det oaktat torde den vara otillförlitlig. Till synes bygger den på riktiga e silentioslutsatser. Så är det förvisso ett faktum, att baiesaltet först möter i 1400-talets svenska källmaterial, och likaledes, att det under detta namn först tränger in i östersjöområdet efter Stralsundsfreden, men att därav skulle framgå, att lyneburgsaltet dittills helt behärskat den svenska marknaden, är en oriktig slutsats.

Baie, bukten med hamnen Bourgneuf i sydligaste delen av Bretagne, blev först efter mitten av 1300-talet medelpunkt för salthandeln på den franska västkusten. Dessförinnan hade det franska havssaltet på den nordiska marknaden hämtats av holländska, frisiska och hanseatiska skepp längre söderut i Brouage och Rochelle. De hanseatiska saltskeppen utgick gärna från Zwijn i Nederländerna. Det är hanseaterna, som fört namnet baiesalt till östersjöområdet. Första gången dyker det upp i hanseatiskt källmaterial 1370, då en lybsk skeppare fraktade salt till Bristol i England »del Bay».⁸ Att beteckningen baiesalt möter i svenska källor först med 1400-talet säger därför ingenting om tidigare förekomst av franskt västerhavssalt inom östersjöhandeln.

⁷ W. KOPPE, Lübeck-Stockholmer Handelsgeschichte im 14. Jahrhundert s. 57.

⁸ K. KUNZE, Hanseakten aus England 1275 bis 1412. Hans. Gesch. Quellen VI, nr 197. W. STEIN, Rec. av A. Agats, a.a. H. Gesch. Bl. 1904–05 s. 195.

Det torde också förhålla sig så, att de hanseatiska köpmännen sedan mitten av 1300-talet själva handlade med västerhavssalt. I Flandern fick det tysk-romerska rikets köpmän 1360 mäklaravgifterna vid köp av »Potauwes souts», Poitousalt, reglerade.⁹ Förmodligen hade det betydelse framförallt för de tyska köpmännen i Rhenområdet, men de vendiska städernas köpmän innefattas. 1380 har en kogge från Danzig haft last av »seel de la Bay».¹⁰ 1384 har »les marchantz del Hans de Alemaigne» mött motstånd från engelskt håll, när de sökte utvidga sin frihet från de engelska stadstullarna till att gälla även varor av främmande ursprung – »marchandises par eux achatez en autre parties», bland vilka nämnes »seel gros, qe vient del Baye».¹¹ 1388 klagar en hansedag i Lybeck över att man i Ystad förbjudit utförsel av en rad varor, bl.a. salt.¹² Tänkbart är, att det är fråga om salt, som blivit över vid insaltning av sill, men då det inordnats i en uppräknings av varor, som hörde till utbudet på skånemarknaden, frågar man sig, om det inte är fråga om umlandsfärdssalt, dvs. numera baiesalt. Däri styrkes man i viss mån, då man finner, att de vendiska städerna 1389, alltså året efter, underrättar de holländska om att av varor, som inköpts väster om Maas, fick endast ull, poitouvin och baiesalt säljas i hansestäderna. Dessa varor måste då också ha fraktats över stapeln i Dordrecht.¹³

Införselsiffrorna för salt till svenska hamnar i pundtullräkenskaperna 1368–1369 får, som nämnts, till en del sin förklaring av kriget. Först mot slutet av juli 1368 hade hanseaterna skånemarknaden under sin kontroll. Den 25 juli utfärdade Sveriges konung, Albrekt av Mecklenburg, en bekräftelse av deras rättig-

⁹ HUB III: 499.

¹⁰ HUB IV: 672.

¹¹ HUB IV: 806.

¹² HR I: 387. Förbudet gäller: »solt, tunnen, haken, drat, garne, holt, kolen up dem markede tho kopende».

¹³ HR III: 428.

heter där.¹⁴ Hansestädernas handel på Danmark för övrigt och Norge synes ha varit helt avbruten under året.¹⁵ 1367 hade de livländska städerna dessutom blockerat salthandeln på Ryssland.¹⁶ Blockaden respekterades tydligen inte helt,¹⁷ men det lybska intresset för den svenska marknaden måste ha varit starkt under dessa förhållanden. C. Weibull har beräknat den lybska saltimporten till svenska hamnar för åren 1368, 1399 och 1400.¹⁸ Införseln utgör i tunnor:

	1368	1399	1400
Stockholm ¹⁹	1.347	384	648
Kalmar	2.263	533	1.785
Söderköping	4.490	978	1.176

Dessa importsiffror har stort intresse.²⁰ För samtliga svenska hamnar gäller, att saltimporten från Lybeck 1399–1400 sjunkit starkt, vilket måste ses mot bakgrunden dels av att 1368 inte var ett normalt år och dels av att konkurrensen skärpts. Efterfrågan bör däremot ha ökat. De städer, som den lybska saltexporten mest markant förlorat greppet om, är Stockholm och Söderköping. Bättre har Lybeck hävdat sig i Kalmar. Detta har säkerligen samband med en stegrad baiesaltimport. Danzig, Riga och

¹⁴ LUB III: 636.

¹⁵ C. WEIBULL, a.a. Scandia 1966 s. 23 f.

¹⁶ HR I: 396 ff. C. WEIBULL, a.a. Scandia 1966 s. 28.

¹⁷ HUB IV: 225.

¹⁸ C. WEIBULL, a.a. Scandia 1966 s. 98 och 100.

¹⁹ De låga införselsiffrorna för Stockholm måste bero på saltinförsel från annat håll. Se C. WEIBULL, a.a. Scandia 1966 s. 100.

²⁰ W. KOPPE (Lübeck-Stockholmer Handelsgeschichte s. 57) har uppskattat den lybska saltimporten till Sverige för 1368 till 300 läster och 1369 till 200 läster, och därvid betraktar han 1369 som ett normalår för tiden fram till 1400. Vid jämförelse med Weibulls importsiffror framstår Koppes uppskattning som mycket osäker. K. KUMLIEN (Sverige och hanseaterna s. 319) har för åren 1368 och 1369 omräknat Koppes lästetal i tunnor och genom att räkna med ett för stort tunntal pr läst förstorat Lybecks saltimport till Sverige. Se härom C. WEIBULL, a.a. Scandia 1966 s. 100 anm. 34.

Reval var de viktigaste importhamnarna för baiesaltet, och både Danzig och Reval har legat väl till för införsel till Söderköping och Stockholm. I Danzig fanns på 1430-talet ett S:t Eriksgille av stockholmsköpmän, som innefattade även köpmän från konungariket Sverige för övrigt.²¹ Att dessa köpmän infört baiesalt från Danzig till Stockholm torde vara säkert. Uteslutet är inte heller att direktimport kan ha förekommit av storköpmän i de svenska hamnstäderna.²²

När man i Telge stadga 1380 för böndernas del gjorde undantag från landsköpsförbudet och tillät dem driva handel sinsemellan med egen avel, ansåg man det befogat, att samtidigt betona, att detta inte innefattade handel med köpmanvaror »såsom sill, salt eller kläde».²³ I ett norskt stadgande från 1300-talet förbjuder man likaledes bönderna att driva handel med salt i härad eller på strand, medan de till vägfarande fick sälja så mycket, som behövdes till en eller två måltider.²⁴ I ett annat norskt 1300-talsstadgande förbjudes vintersittande köpmän att köpa salt, tran eller andra varor för försäljning.²⁵ Saltkarlar omtalas i norska 1300-talsdiplom,²⁶ och 1343 nämnes bönder med salträtt ovan i Anger.²⁷ I 1300-talets Norge och Sverige har saltets användning tydligt varit allmän.

5

Med 1400-talet hade konkurrensen på saltmarknaden i Östersjöområdet blivit besvärande för Lyneburg, och man vidtog där

²¹ G. A. DONNER, St Erich in Danzig. Mitteil. d. Westpreuss. Geschichtsvereins. Jahrg. 29: 3, H. YRWING, Köpman. Nord. kulturhist. medeltidslex. Bd X.

²² Enligt W. KOPPE (a.a. H. Gesch. Bl. 1942-43 s. 201) hade kalmarborgarna en egen handelsflotta på 1300-talet, som räknade några »starke Schiffe».

²³ HADORPH, Några gamla stadgar s. 31 § 3. H. YRWING, Landsköp. Nord. kulturhist. medeltidslex. Bd X sp. 284.

²⁴ NGL III s. 203.

²⁵ NGL III s. 142.

²⁶ DN I s. 292, V s. 286.

²⁷ DN VI s. 167.

åtgärder för att stoppa all transport av utländskt salt genom hertigdömet för utförsel över Östersjön. 1407 förbjöd hertigen av Braunschweig-Lyneburg på begäran av staden, att annat salt än lyneburgskt transporterades genom hertigdömet.¹ Förbudet fick 1417 en högtidlig bekräftelse av den tyske konungen.² En direkt aktion mot den holländska baiesaltimporten till Östersjön blev följden av Kristian I:s konflikt med Sverige 1471. Han ville förmå hansestäderna att stödja hans krigsföretag mot svenskarna och Lyneburg att ge honom bistånd i pengar och ingick därför ett avtal med hansestäderna. I överenskommelsen säges priset på lyneburgsalt sjunkit så starkt, att man drogs med svårigheter vid salinerna.³ Ingenting vittnar bättre om baiesaltets ställning på saltmarknaden i östersjöområdet i senare hälften av 1400-talet än detta försök att stoppa den holländska handeln med Danmarks hjälp. Kristian förbjöd 1471 all transport av baiesalt genom danskt territorium.

Med 1400-talet hade lissabonsaltet trängt in på marknaden i Östersjön. 1412 klagar rigaköpmän över att de i Polotzk berövats varor och därvid nämnes i ett flertal fall lissabonsalt.⁴ Från Danzig har 1412 lissabonsalt skeppats till Reval,⁵ och 1414 omtalas en sändning av ej mindre än 22 läster.⁶ Ribesaltet, som nämndes i Söderköpingsrätten, förekommer helt naturligt inte i de hanseatiska källorna annat än i undantagsfall. Pundtull har i ett fall 1399 erlagts för två läster »sal ripensis».⁷ 1403 omtalas »Ryper solte» i ett brev från Dorpat till Reval.⁸ I Danzig hävdade man 1439, att ett parti lyneburgsalt blandats upp med

¹ HUB V: 786.

² HUB II: 122.

³ Se härom H. YRWING, Från riksföreståndarvalet 1470 till slaget på Brunkeberg. Scandia 1966 s. 145 med där anförd litteratur.

⁴ HUB V: 1084.

⁵ HUB V: 1079.

⁶ HUB V: 1126.

⁷ C. WEIBULL, a.a. Scandia 1966 s. 79, anm. 8.

⁸ HUB V: 583.

»schotes, Odesloer unde Ryper soltes».⁹ Skotskt salt räknades jämte ribe- och oldesloesalt till de sämre saltsorterna liksom kolbergsaltet. Oldesloesaltet sökte emellertid Lybeck, som kontrollerade produktionen, hävda som fullgott och underrättade Danzig om att det överallt hade anseende som gott.¹⁰ Fusk förekom såtillvida, att man sålde skotskt salt och kolbergsalt i travetunnor.¹¹

Den svenska regeringen sökte på 1470-talet uppmuntra de holländska köpmännens intresse för handeln på svenska hamnar genom handelsprivilegier.¹² I samband med planer på att göra Viborg till stapel för den ryska handeln gav man holländarna samma ställning i Viborg som hanseaterna.¹³ Bakgrunden var bl.a. att öka baiesalttillförseln. Följande importvaror nämnes: »solte, wyne, crude, wande ok ander ware». På Gotland ville Ivar Axelsson tvinga holländarna att årligen tillföra ön två skeppslaster baiesalt. Ivar Axelsson påstod, när han 1475 kapade ett amsterdamskepp med baiesalt, som var på väg till Livland, att han och de holländska städerna vid en tidigare ingången förlikning enats därom,¹⁴ men i Amsterdam förnekade man detta.¹⁵ För att skydda sig mot överfall uppträdde saltskeppen gärna i flottor. Stora baiesaltflottor inlöpte under 1400-talet till Danzig, Riga och Reval och återvände med last av framförallt spannmål och trävaror.

Vi saknar källmaterial, som ger oss möjlighet att beräkna baiesaltimportens storlek till Sverige, men vi kan uppskattningsvis hävda, att baiesaltet helt måste ha överflyglat lyneburgsaltet på den svenska marknaden. Härom vittnar, att man på Stege-

⁹ HUB VII: 510.

¹⁰ HR II: 376, 555.

¹¹ HUB II: 1247, STb I s. 170, II s. 106.

¹² ST III: 520-1475 1/1 för Amsterdam och Holland.

¹³ ST III: 536-1487 13/12.

¹⁴ HUB X: 459.

¹⁵ HUB X: 561.

borgs slott 1487–1492 och vid Uppsala domkyrka under 1490-talet och början av 1500-talet enligt där förda räkenskaper huvudsakligen använde baiesalt och endast i mindre kvantiteter lyneburgsalt. Förhållandet torde vara detsamma inom befolkningen i övrigt.¹⁶

1492–1496 uppbars åter pundtull av hansestäderna, denna gång för att skydda den hanseatiska östersjöhandeln mot det allt mer besvärande sjörvöveriet i de danska farvattnen.¹⁷ Från dessa år har bevarats nya pundtullistor. I Danzig finns vidare två tullböcker. Den yngre av dessa utgör en förteckning över fartyg, som löpt ut från hamnen i Danzig, och samtidigt över varor, som exporterats därifrån under åren 1490–1492.¹⁸ Den är för året 1492 samtidig med pundtullistorna från Lybeck för 1492.

Enligt dessa källor infördes till Stockholm från de båda hamnarna salt i följande antal läster:

	1490	1491	1492	1493	1494	1495	1496
Från Lybeck	–	–	360 ½	160 ½	158	125	42 ¾
Från Danzig	20	88	91 ½	–	–	–	–

Anmärkningsvärd är den låga baiesaltinförseln till Stockholm från Danzig 1490–92. Den stiger dock för varje år och närmar sig 100 läster 1492. Det året införde emellertid Lybeck nära fyra gånger så mycket salt till Stockholm. De följande åren sjunker dock Lybecks saltimport till Stockholm starkt. 1493 och 1495 når den inte upp till halva antalet läster av 1492 års införsel, och 1495 är den endast ungefär tredjedelen därav. 1496 utgör den endast en obetydlighet jämförd med 1492 och uppnår

¹⁶ I. HAMMARSTRÖM, *Finansförvaltning och varuhandel 1504–1540 s. 137 f.*

¹⁷ F. BRUNS, *Die lübeckischen Pfundzollbücher von 1492–1496. H. Gesch. Bl. 1904–1905 s. 109.*

¹⁸ V. LAUFFER, *Danzigs Schiffs- und Waarenverkehr am Ende des XV. Jahrhunderts. Zeitschrift d. Westpreuss. Geschichtsvereins XXXIII.*

inte ens hälften av Danzigs 1492. Härav framgår, hur litet man kan bygga på de lybska pundtullistornas uppgifter för beräkning av den normala införseln från Lybeck. Variationerna i årsinförseln från Lybeck är mycket stora beroende på olika förhållanden och ger även åt 1368 och 1369 års införselsiffror en karaktär av osäkerhet.

Danzigs låga siffror för införseln till Stockholm 1490–92 kan i någon mån hänga samman med att dess baiesaltimport dessa år varit utsatt för störningar. 1491 klagar staden hos den franske konungen över att danzigskepp med last av salt och sill under färden från Brouage, som nu åter spelade en viktig roll som utskeppningshamn för franskt salt, rövats av franska krigsskepp.¹⁹ 1493 upprepas klagomålen liksom 1495.²⁰ Förmodligen är det dock den ständigt ökande direkta holländska handeln på svenska hamnar under 1400-talets sista decennier, som utgör förklaringen.

Samtidigt löpte den handelsfred, som rätt mellan tyska orden och Novgorod, ut 1491 och blev förnyad först 1493. I samband därmed förbjöd Reval handeln på Ryssland.²¹ 1494 uppstod nya konflikter mellan Novgorod och hansekontoret, varvid kontoret stängdes och handelsförbindelserna bröts. Dessa förhållanden måste ha påverkat Lybecks intresse för den svenska marknaden, dock i pundtullistorna endast märkbart i införselsiffrorna för 1492. Läget efter stängningen av det hanseatiska kontoret i Novgorod 1494 har också utnyttjats av svenska köpmän. I juni 1500 uppger Narva i brev till Reval, att tre svenska (»Swe-dessche») skepp sålt salt till ryssarna.²²

¹⁹ HUB XI: 427.

²⁰ HUB XI: 640, 755.

²¹ L. K. GOETZ, *Deutsch-russische Handelsverträge des Mittelalters* s. 220, DENS. *Deutsch-russische Handelsgeschichte* s. 176 f.

²² HUB XI: 1210. Svensk saltexport till Ryssland har i ett par fall också förekommit under Gustav Vasas tid (1538 och 1560). S. LUNDKVIST, *Gustav Vasa och Europa* s. 48.

Salt av annat slag än baie- och lyneburgsalt nådde fortfarande den svenska marknaden. I juli 1495 bekräftade Sten Sture Kolbergs gamla handelsrättigheter i Sverige, varvid särskilt omnämnes stadens handel på Stockholm, Öster- och Västergötland, Kalmar, Öland och Finland.¹ Kolbergs införsel till Sverige har bl.a. bestått av salt. Av Stockholms stads tänkeböcker framgår, att kolbergsalt under senare hälften av 1400-talet inte så sällan såldes som travesalt i Stockholm.² Man tvangs redan 1462 utfärda förbud däremot.³

Det norska saltet hade inte heller spelat ut sin roll på den svenska marknaden. 1526 fick både bönder och borgare full frihet att köpa salt i Norge och sälja det i Bergslagen och annorstädes i riket.⁴ Samma år vände sig konungen till Måns Bryntesson med en uppmaning att förmå bönder, som hade saltpannor i Viken, att bispringa Sverige med så mycket salt som möjligt.⁵

Saltförsörjningen tycks under förra delen av Gustav Vasas regering varit ett ständigt aktuellt problem. Priserna visade en stigande tendens och tillförseln har tidvis varit otillräcklig, bl.a. beroende på de politiska förhållandena i Västeuropa och i Norden samt på en sedan 1400-talet ständigt ökad efterfrågan i Östeuropas väldiga landområden. Gustav Vasa fann i detta läge en utväg i att inleda direkta handelsförbindelser med Holland. Förhandlingarna med Holland började 1524, året efter att strängnäsprivilegierna utfärdats. Gustav Vasa har själv betonat, att det inte gällde att hämta andra varor från Holland än salt och kläde.⁶ Förhandlingarna drog ut på tiden, men handeln kom

¹ STb 3 s. 240.

² STb 1 s. 170, STb 2 s. 106.

³ STb 1 s. 453.

⁴ GR III s. 95.

⁵ GR III s. 105.

⁶ GR II s. 16. Jfr härom A. FALK, Gustav Vasas utrikespolitik med avseende på handeln s. 46 ff. och S. LUNDKVIST, Sverige och Nederländerna 1524-1534. Scandia 1961 s. 11 ff.

det oaktat i gång och uppehölls utan allvarliga störningar. De holländska fartygen inriktade sig i första hand på Nylödöse, men de sökte sig snart även till de svenska östersjöhamnarna.

Viktigare var dock den ökade aktiviteten hos den svenska köpmannakåren. Svenska handelsskepp gick i ständigt stigande antal till Västeuropa för saltinköp mot mitten av 1500-talet. Det var inte enbart borgare i Stockholm, Söderköping och Nylödöse, som satsade på dessa västvarfsfärder, utan även Gävles borgare visade en förvånande aktivitet inom saltimporten.⁷ I införselregistren möter nu portugisiskt salt, som hämtades i Lissabon, och skotskt salt, som isynnerhet infördes över Nylödöse. Det franska saltet importerades huvudsakligen från Brouage. Vid de svenska förbundsförhandlingarna med Frankrike 1542 var saltimporten från Frankrike ett viktigt svenskt intresse.⁸

Det är naturligt, att den dynamiske Gustav Vasa också hoppades kunna få till stånd en inhemsk saltproduktion. Redan 1523 lovade han den som fann saltådror samma förmåner som den som fann malmsberg.⁹ 1526 hade biskop Brask en saltpanna i verksamhet på en av sina gårdar, vilken konungen då gynnade med fristadsrättigheter för att säkra arbetskraft.¹⁰ I dec. 1526 ingav biskopen konungen förhoppningar om att den snart skulle komma att löna sig.¹¹ 1543 planerade Gustav Vasa tillsammans med den danske sekreteraren Frans Trebow, som då var i svensk tjänst, saltsjudning i större skala.¹² Av flera brev i registratret framgår, att konungen knöt stora förväntningar till detta initiativ, men redan 1546 är det en besviken Gustav Vasa, som fram-

⁷ H. FORSSELL, Sveriges inre historia från Gustaf den förste. II – införsellistorna s. 50 ff.

⁸ Se A. FALK, a.a. s. 189 ff.

⁹ GR I s. 154.

¹⁰ GR III s. 247.

¹¹ GR III s. 422.

¹² GR XV s. 597. Jfr H. TEGENGREN, Försök till saltproduktion i Sverige och Finland på 1500-, 1600- och 1700-talen. FHT 1934: 3.

håller, att saltsjudningen måste läggas ned, om den visade sig bli till intet gagn för landet.¹³

7

Salttillförseln till östersjöområdet var starkt beroende av de politiska förhållandena, både i Västerhavet och i Östersjön. Krigsperioder minskade tillförseln och höjde priserna. Det svår-
bemästrade sjöröveriet verkade ofta hämmande på tillförseln. Därtill kom att efterfrågan på salt i östersjöområdet ökat med 1300-talet på grund av att de stora inlandsområdena i Lithauen, Livland och Novgorod sög till sig allt större och större mängder, såsom framgår av de preussiska och livländska städernas införsel till dessa marknader. Dit där efterfrågan var stor, priset gott och eftertraktade varor fanns att hämta, förde köpmännen gärna sitt salt. 1439 drog Ryssland till sig de livländska saltförråden till den grad, att en svår saltbrist uppstod bland den livländska lantbefolkningen.

Detta framgår av ett brev från ordensmästaren i Riga till Reval. Han talar däri om att »bittere nodt und kommer» uppstått bland »den armen Undutschen landtman» inte bara i ordenslandet utan även »over dit gantze landt», på grund av att de tyska köpmännen förde saltet »ud dussem lande» till ryssarna. Prishöjningen, som blev en följd därav, hade lett till att lantbefolkningen inte kunde fylla sitt behov av salt, vilket i sin tur fört med sig sjukdomar med i en del fall dödlig utgång.¹ Ordensmästaren utfärdade därför förbud mot saltutförsel till Ryssland, men köpmännen ställde sig avvisande, då förbudet skulle leda till svår skada för dem, och han tvangs att återkalla det.² Man kan inte gärna föreställa sig, att den svenske bonden skulle varit

¹³ GR XVIII s. 116.

¹ LECUB IX: 523.

² LECUB IX: 536 och 544.

mindre beroende av salt än den livländske under första hälften av 1400-talet.

Salt hade av gammalt bragts till östersjöområdet från många håll. Under 1200-talet fördes det dit från Nordtyskland – Lyneburg, Oldesloe, Kolberg – Västfrankrike, Seeland, Frisland och Norge. Ännu på 1550-talet infördes salt från Emden och Västfrisland till Söderköping.³ Med slutet 1300-talet hade Portugal och Skottland börjat få betydelse som saltproducenter, och deras betydelse var under 1400-talet stadd i ständig tillväxt.

I Sverige måste saltet ha vunnit allmän spridning med 1300-talet, men det hade då en lång period bakom sig, under vilken det undan för undan vunnit terräng inom den svenska förrådshushållningen. Salt från Lyneburg, Kolberg och Oldesloe torde ha nått Sverige redan under 1100-talet. Norskt salt har mot slutet av 1100-talet införts till Västsverige och frisiskt salt över Slesvig till Östsverige. Både lyneburgsalt, frisiskt och norskt salt salufördes i Söderköping under andra hälften av 1200-talet. Då infördes emellertid dit också västerhavssalt – franskt, seeländskt och frisiskt – under namn av umlandsfärdssalt. Genom Lybecks dominans inom handeln på Sverige intog dock lyneburgsaltet en förhärskande ställning på den svenska marknaden under 1300-talet.

Då Magnus Erikssons stadslag kom till tog man med ett stadgande som skulle förhindra förfalskning av saluförda varor. Falska varor, vare sig det rörde sig om salt, humle »eller annat», skulle brännas, heter det.⁴ Lagtexten nöjer sig tydligen med att exemplifiera förbudet med två av de vanligaste och oftast förfalskade handelsvarorna, salt och humle.

Saltets betydelse i den svenska folkhushållningen kände man på 1400-talet till i Danmark. Den saltblockad mot Sverige, som Kristian I med hansestädernas hjälp sökte genomföra mot att

³ H. FORSELL, a.a. II s. 60. Jfr HUB V: 420. Edoms härad i Frisland bjuder i denna urkund ut salt till Bremens köpmän.

⁴ MESTL, Kpm B, III pr.

han stoppade all transport av annat salt än lyneburgsalt genom det danska riket, utnyttjade han enligt Olaus Petri till att sälja salt till bönderna under sin vistelse i Stockholm 1471.⁵ Förutsättningen därför var, att saltet på 1400-talet var en nödvändighetsvara för bondebefolkningen i Sverige.

Efter mitten av 1400-talet har det huvudsakligen av holländarna till Östersjön införda franska baiesaltet överflyglat lyneburgsaltet på den svenska marknaden, och detta har fört med sig, att holländarna öppnat direktinförsel till svenska hamnar under 1400-talets sista årtionden. För Gustav Vasa blev det därför nödvändigt att trots strängnäsprivilegierna 1523 redan 1524 inleda förhandlingar med holländarna för att säkra införseln av västerhavssalt, och snart började också svenska skepp gå i västvarfsfärder för att hämta salt i Västeuropa.

ZUSAMMENFASSUNG

Die schwedische historische Forschung ging davon aus, dass das Salz in den breiteren Volksschichten durch den Handel der Lübecker mit Schweden bekannt wurde. K. G. Hildebrand meint anscheinend sogar, dass das Salz erst im 16. Jahrhundert für die bäuerliche Bevölkerung grössere Bedeutung erhielt. Dabei übersah man jedoch die Lage innerhalb der Salzproduktion und des Salzhandels im mittelalterlichen Nordeuropa.

Schon bevor Lübeck eine deutsche Stadt wurde, bekamen die Salinen von Lüneburg die Konkurrenz der Salzwerke von Oldesloe zu spüren. Gegen Ende des 12. Jahrhunderts zog die Heringsfischerei bei Rügen und in Schonen Kaufleute in grosser Zahl an, und der Salzhandel fand frühzeitig einen wichtigen Markt in Schonen. D. Schäfer meint, der schonische Markt sei im 13. Jahrhundert der grosse Salzmarkt für den Norden überhaupt gewesen. Zudem betrieben die Friesen seit alters Salzhandel mit Schleswig, das jedoch ein Transithafen war, von wo aus das Salz weiter in das Ostseegebiet hinein gebracht wurde. Auch in Kolberg wurde schon zu Anfang des 11. Jahrhunderts Salz gewonnen, und spätestens gegen

⁵ Olaus Petri, En svensk krönika, ed. Sahlgren, s. 240.

Ende des 12. Jahrhunderts wurde auf skandinavischem Gebiet Salz in Norwegen und in Halland produziert.

In den ländlichen Gegenden Västergötlands war Salz schon zu Anfang des 13. Jahrhunderts bekannt und erhältlich. In der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts wurden in Söderköping vier Sorten Salz feilgehalten, und zwar neben Trave- und Ribesalz sowie norwegischem Salz auch sog. „vinlanz faru salt“, was man mit Wendenfahrsalz übersetzt hat. Dieser Name beruht jedoch auf einer Fehlesung für „umlanz faru salt“, d.h. französisches, seeländisches und friesisches Salz, das von holländischen und friesischen Kaufleuten um Skagen herum in die Ostsee gebracht wurde.

Die schwedische Auffassung von der Salzeinfuhr nach Schweden im 14. Jahrhundert stützt sich auf die Lübecker Pfundzoll-Listen von 1368–1369. Dieselben sind jedoch ein sehr einseitiges Quellenmaterial, das zugleich von anomalen Handelsverhältnissen in der Ostsee herrührt. Sie wurden dazu benutzt zu zeigen, dass das Lüneburger Salz allein den schwedischen Markt beherrscht habe. Französisches Salz sollte frühestens im 15. Jahrhundert auf dem schwedischen Markt Einzug gehalten haben. Als Stütze für diese Ansicht hat man angeführt, dass der Name Baiesalz erst in dem schwedischen Quellenmaterial des 15. Jahrhunderts auftaucht. Die Bezeichnung Baiesalz kann jedoch schwerlich vor dem 15. Jahrhundert in schwedischen Quellen erscheinen, da sie in Westeuropa zum ersten Mal 1370 begegnet und erst allmählich ins Ostseegebiet vordringt. Das Umlandsfahrsalz kam dagegen seit der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts auf dem schwedischen Markt vor.

Schon im 14. Jahrhundert erscheint das Salz als eine innerhalb der bäuerlichen Bevölkerung sowohl in Schweden wie Norwegen allgemein verwendete Ware, wie aus den schwedischen und norwegischen Verboten von Landkauf aus dem 14. Jahrhundert hervorgeht. Der Salzbedarf stieg mehr und mehr, und im Verlauf des 15. Jahrhunderts gewann das französische Baiesalz auf dem schwedischen Markt völlig die Oberhand über das Lüneburger Salz. Es wurde vor allem von Danzig und Reval eingeführt, aber auch die wendischen Städte handelten mit Baiesalz. Die grossen Inlandsgebiete in Livland, Litauen und Russland brauchten seit dem 14. Jahrhundert immer mehr Salz, wodurch der Einfuhrbedarf im Ostseegebiet stieg. Die Privilegien der Sturezeit für die holländischen Kaufleute führten zu einem direkten holländischen Baiesalzimport nach Schweden. Lübeck hatte jedoch eine erhebliche, wenngleich stark

wechselnde Salzeinfuhr nach schwedischen Häfen. Auch Kolberg war im 15. Jahrhundert an der Salzeinfuhr nach Schweden beteiligt. Schottisches und portugiesisches Salz hatte jedenfalls im 16. Jahrhundert ebenfalls den schwedischen Markt erreicht.

Gustav Vasa gelang es nicht, eine einheimische Salzproduktion ins Leben zu rufen. Hingegen glückte es ihm, die holländische Salzeinfuhr nach Schweden wieder zu beleben sowie schwedische Kaufleute zu einem direkten Salzimport von Westeuropa anzuspornen, an dem sich sogar die Kaufleute von Gävle beteiligten. Schliesslich ist bemerkenswert, dass drei schwedische Schiffe 1500 den Russen Salz verkauft hatten. Offensichtlich machten sie sich die Lage nach der Schliessung des Hansekontors in Novgorod zunutze.